

Dagens frågor

Det tyska valet

Efter att i tjugio år ha lett den västtyska förbundsrepubliken har de kristliga demokraterna försatts i oppositionsställning. Att detta skulle bli resultatet var något som man redan före förbundsdagsvalet allvarligt kalkylerade med. Från socialdemokraternas sida gjordes frenetiska ansträngningar för att överflygla de kristliga demokraterna som största parti, och lika hårt kämpade CDU/CSU för att bevara sin maktposition. Denna hårda kamp om den politiska makten kom i hög grad att präglade valstriden, som också fick en extra krydda av nationaldemokraternas aspirationer på

en ställning i förbundsdagen.

Någon egentlig klarhet i den politiska situationen skapades inte av årets förbundsdagsval. Socialdemokraterna gjorde ett gott val och kom över den tidigare så magiska 40 0/0-gränsen, men de kristliga demokraterna behöll i stort sina positioner. Paradoxalt nog är det valet främste förlorare, de fria demokraterna, som innehar nyckelställningen och som låtit vägskålen väga över till förmån för socialdemokraterna. Den allmänna tendensen mot ett tvåpartisystem i Västtyskland fick en ännu klarare markering än tidigare, vilket framgår av nedanstående uppställning.

	Förbundsdagsvalen						Procent					
	Mandat											
	1949	1953	1957	1961	1965	1969	1949	1953	1957	1961	1965	1969
CDU/CSU	139	243	270	242	245	242	31,0	45,2	50,2	45,3	47,6	46,1
SPD	131	151	169	190	202	224	29,2	28,8	31,8	36,2	39,3	42,7
FDP	52	48	41	67	49	30	11,9	9,5	7,7	12,8	9,5	5,8
NPD	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,0	4,3
Övriga	80	45	17	—	—	—	27,9	16,5	10,3	5,7	3,6	1,1

Ännu tydligare synes denna tendens vid en hopsummering av röstetalen för de kristliga demokraterna och socialdemokraterna. Tillsammans har de båda huvudmotståndarna vid de sex förbundsdagsvalen erhållit följande röstandel: 60,2, 74,0, 82,0, 81,5, 86,9 och nu senast 88,8 procent. Frågan är om FDP skall försvinna ur förbundsdagen vid nästa val. Partiet befinner sig redan i farlig närhet av 5 0/0-strecket. Sannolikt blir det dock inte någon övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar så länge som SPD på grund av beroendet av FDP är förhindrat att göra upp med CDU/CSU om en valreform. Det skall också tilläggas, att motståndet mot en ny valordning är ganska starkt inom både SPD och CDU/CSU och företrädesvis i de delstater, där respektive parti befinner sig i en utpräglad minoritetsposition.

Uppenbarligen har socialdemokraterna haft den största fördelen av den stora koalitionen under de gångna tre åren. SPD har länge lidit av att partiet så starkt förknippats med Weimarrepublikens tid, och de kristliga demokraterna har skickligt utnyttjat misstron mot socialdemokratien och förklarat SPD regeringsodugligt. Detta var ett argument, som av naturliga skäl inte kunde användas i årets valrörelse. SPD gick ut i valstriden med det utomordentligt gynnsamma utgångsläget att för första gången klart ha dokumenterat motsatsen.

"Hoch steht mir Marx, doch höher steht mir die Partei", säges en av de tyska socialdemokratiska förgrundsgestalterna ha yttrat gentemot den marxistiska kritiken av Gothaprogrammet 1875. Denna uppfattning har av allt att döma delats av hans sentida efterföljare i Västtyskland. I Go-

desbergprogrammet 1959 rensades det mesta av den marxistiska bråten bort, och SPD bemödade sig om att framstå som ett modernt reformvänligt parti utan dogmatisk belastning. Godesbergprogrammet tar bestämt avstånd från kommunismen och bekänner sig till demokratin. Anmärkningsvärt är också partiprogrammets positiva inställning till kristendomen. Särskilt har dock uppmärksamheten kommit att riktas mot de avsnitt som rör den ekonomiska politiken. Det har betecknats som rätt enastående att finna följande ordalydelse i ett socialdemokratiskt program: "Fritt konsumtionsval och fritt val av arbetsplats är avgörande grundvalar, fri konkurrens och fritt företagariativ är viktiga element i socialdemokratiens ekonomiska politik." Även om SPD tar avstånd från direkt socialisering finns det dock utvägar att föra in socialismen bakvägen, särskilt genom vittgående kontrollåtgärder från det allmänna. Kanske lyser avsikten med programmet tydligast igenom i den opportunistiska kommentar, som för tio år sedan fölls av Herbert Wehner: "Vi måste göra detta program intressant även för den som normalt inte väljer SPD. Men låt oss bara komma till makten, så skall vi tolka och förverkliga vårt program efter vårt sinne."

Det kan väntas, att socialdemokraterna kommer att agera ytterst försiktigt under den närmaste framtiden. Även om FPD-ledaren Walter Scheel redan före valet betygade sin önskan att regera tillsammans med SPD, är det troligt att FDP tills vidare kommer att utgöra en broms på SPD:s ambitioner vad gäller den ekonomiska politiken. Willy Brandt är sannolikt benägen till långtgående kompromisser inför utsikten att efter nästa val kunna bilda regering på egen hand. Först då blir det möjligt att bedöma vad SPD i själva verket går för.

För de kristliga demokraterna kommer det utan tvivel att kännas ovant att be-

finna sig i direkt opposition. Man tvingas dessutom att företa en kraftig reorganisering av den i jämförelse med SPD ganska svaga partiorganisationen. Frågan är, om Kurt-Georg Kiesinger kommer att mötas av samma förtroende som oppositionsledare, om han stannar som sådan, som förbundskansler.

Västtyskland har hittills varit en av de stabilaste faktorerna i Europa. Detta torde i mångt och mycket hänga samman med den konsekvent västerländska och europeiska politik, som förts av de kristliga demokraterna och som inte minst bär Konrad Adenauers signatur. Kan omvärlden på samma sätt lita på konstellationen Brandt—Scheel? Det förefaller uppenbart, att varje försök till mjukhet gentemot Ulbrichtdiktaturen och Kreml kommer att uppfattas som en svaghet. För omvärlden har det känts tryggt med de kristliga demokraterna vid rodret i Västtyskland. Framtiden får utvisa i vilken utsträckning som farhågorna för en utrikespolitisk omorientering är berättigade.

Utrikesministerns u-hjälp

På ledande plats i förra numret av Svensk Tidskrift uttrycktes den förhoppningen, att den nye statsministern både i ord och framför allt i handling skulle söka förbättra den svenska neutralitetens och därmed Sveriges skamfilade anseende i utlandet. Eftersom ledaren gick i tryck medan den socialdemokratiska partikongressen ännu inte var avslutad, kunde hr Palmes tal och intervjuuttalande inte återopas. Orden i dessa visade sig emellertid vara lovande. Han förklarade att han inte var antiamerikan — annat skulle bara ha fattats! — och att han önskade återställa förtroendet mellan USA och Sverige.

För handlingen svarade utrikesminister Torsten Nilsson, men inte så som man hade

hoppats. I första ögonblicket trodde man tvärtom att han var ute för att sabotera hr Palme. Han meddelade nämligen att regeringen nu var beredd att satsa 200 miljoner kronor på Nordvietnam, och han lämnade inte någon i annan tro än att så skulle ske innan stridigheterna upphört. I sak skulle detta innebära, att Sverige inte bara tog ställning i kriget i Vietnam, vilket regeringen redan gjort, utan också avsåg att intervensera. Utrikesministern avrundade sin framställning med att meddela, att regeringen avser att ekonomiskt stödja Frelimo, dvs ingripa i vår Efta-partner Portugals angelägenheter. Han avslutade effektivt sitt tal genom att också förkunna, att han var beredd att skänka pengar till Fidel Castros Kuba. Hur allt detta skulle förenas med svensk neutralitetspolitik nämnde han inte.

Reaktionen blev vad man kunnat vänta. I USA blev den särskilt stark, och åtgärder som skulle komma att beröra både Sveriges handel och vår valutabalans förbereddes. Vårt utrikesdepartement satte upp ett förvånat ansikte. Där hade man meddelat "intresserade parter" innebörden av hr Nilssons anförande, och denna var inte riktigt så avskräckande som man först trodde. Men givetvis vet UD:s tjänstemän, att ett formellt meddelande inte går fram till eller ännu mindre övertygar pressen eller kongressen i USA. Där finns många som arbetar emot en fortsättning på Vietnamkriget men som därför inte vill bli fallna i ryggen av en svensk utrikesminister. Ärendet, bedrövt i sig, var synnerligen illa handlagt.

Men oskickligheten var inte bara UD:s utan gick förvisso tillbaka på hr Nilsson själv. Därför fick man också se det egendomliga skådespelet att hr Nilsson tvingades framträda på DN:s ledarsida för att söka förklara sig. Han jämförde de 200 miljonerna med 10 miljoner kronor, som Röda korset fått beviljat! Man frågar sig varför denna jämförelse inte fick komma med i

talet vid partikongressen. Där lät hr Nilsson mera karsk.

Gåvan till Kuba återstår att närmare fördela. Får vi komma med ett förslag? Skulle inte hr Nilsson kunna ordna så att den åtminstone till en del utgår i form av leveranser av svensk krigsmateriel? President Castro skulle förmodligen med glädje ta emot den, och denna glädje skulle kunna tjäna hr Nilsson till moraliskt stöd och uppmuntran när vårt förhållande till USA ytterligare blir försämrat.

Hr Nilsson avslutade sin artikel i DN med en vädjan om att vi ej skulle misstänkliggöra varandras motiv utan enigt arbeta för u-hjälp. Detta är faktiskt vad de flesta vill. Men då måste också hr Nilsson bidra till enigheten genom att inför sina meningsfränder redovisa det faktum, att oppositionen ställt sig helhjärtat bakom u-hjälpen. Nu använde han i stället denna för att framhäva regeringen och sig själv inför sitt partis yngre skrikhalsar. Detta motiv var uppenbart, och att påpeka det innebär inget misstänkliggörande. Det är bara att redovisa ett faktum.

Samlingspartiets programarbete

I vanliga fall brukar partiernas interna programarbete inte tilldraga sig särskilt stort intresse. I regel har arbetet sin största betydelse för den inre opinionsbildningen inom resp. parti. Man frestas säga att all programmatisk verksamhet egentligen är ett studiearbete med större bredd och högtidigare rubricering än vanligt. I praktiken brukar inte förändringar i programmen bli stora, och skulle de till äventyrs innebära viktiga principiella nyheter brukar dessa ha anteciperats i partiets riksdagspolitik.

Med Moderata samlingspartiets program, vars andra version nyligen varit på remiss i partiet olika centrala och lokala instanser,

ligger det något annorlunda till. Inte så att programarbetet utmynnat i en politisk frontförändring vid sidan av det praktiska riksdagsarbetet. Det originella med programinsatsen är att den bygger på en i svensk partihistoria förmodligen unik kraftansträngning under åren 1965—67, då ett 20-tal delegationer omfattande något hundratal politiker och specialister på olika samhällsfrågor gjorde ett försök att på vetenskapligt underlag göra framtidsprognoser och utveckla riktlinjer för en politik lagd på längre sikt. Till sitt syfte sammanföll detta arbete med motsvarande ansträngningar under samma period inom det österrikiska folkpartiet, som utvecklades under rubriken "Aktion 20, Politik und Wissenschaft". 20 betydde där 20 år, och markerade perspektivets vidd.

Det fortsatta programarbete, som sedan hösten 1968 upptogs under partiordförandens, hr Holmbergs, personliga ledning, skall nu föreläggas en riksstämma i slutet av november. Att en betryggande majoritet står bakom det nya programmets huvudlinjer är utan vidare klart efter debatten vid den stämma i januari, då partiet bytte namn. Att meningarna kommer att bryta sig kring olika detaljfrågor är antagligt. Något annat skulle vittna om bristande vitalitet.

Av särskilt intresse blir förmodligen debatten kring den ideologiska inledningen, där ett antal riktlinjer för en humanistisk konservatism eller, om man så vill, en konservativ humanism fastslås. Åtskilliga, särskilt bland de yngre, kan känna tvekan inför förklaringen att "Moderata samlingspartiet är arvtagare till högerpartiets konservativa idétradition", liksom inför bekännelsen till "en kristet inspirerad humanism som vägledning i samhällsarbetet". Utanför nyvänsterns led har det blivit på modet att skygga för ideologiska preciseringar, som verkligen säger något om den

idévärld, som en partiriktning vill bygga på. Hellre talar man i platta tonfall om ett "tolerant" samhälle "med trivsel för alla". Men inget samhälle kan vara idé- och kulturpolitiskt neutralt. Varje statlig ordning måste innefatta bestämda moraliska principer för tex undervisning och rättsväsen, eljest kan samhället inte fungera. Debatten vid samlingspartiets kommande riksstämma lär visa hur djupt den insikten fortfarande kan vara förankrad bland arvtagarerna till högerens idétradition. Vad partiledaren, hr Holmberg, beträffar, som med såväl fasthet och skärpa som resonlig kompromissvilja lett programkommitténs arbete, kan det inte finnas någon tvekan. Hans personliga inflytande är en stark garanti för att partiet inte springer ifrån sina ideologiska grundvärderingar. Ty programarbetets väsentliga resultat är just att dessa uttryckts och preciserats inför en ny samhällsutveckling med nya problem.

Indoktrinering?

Onsdagen den 1 oktober bör man ha haft en glad dag i Skolöverstyrelsen. Man fick då ta del av en insändare i Svenska Dagbladet, från en läsare som är elev i en Stockholmskola. Bakgrunden var följande. Inom elevernas centralorganisation SECO hade man bestämt sig för en operation Dagsverke till förmån för upprorsrörelsen Frelimo i Mozambique. Skolöverstyrelsen, tillfrågad i saken, hade givetvis vetat att den i denna fråga skulle få varmt stöd av utrikesminister Nilsson. Den beviljade alltså en lovdag för alla skolor för ändamålet. Emellertid hade eleverna i en Stockholmskola funnit, att de inte ville arbeta för sagda rörelse. I stället ville de ägna dagen åt att få ihop pengar till ett sjukhus i Peru, alltså för ett opolitiskt ändamål i ett u-land.

Skolöverstyrelsen sade nej. Det skulle vara gerillakrig eller ingenting. För ett rent

humanitärt arbete ville den verkligen inte bevilja en lovdag. Nu frågade insändaren: Är Skolöverstyrelsen indoktrinerad?

Detta bör ha roat vissa befattningshavare i Skolöverstyrelsen ofantligt. Ty visst är denna indoktrinerad, eller vänstervriden, hur man vill kalla det. Där arbetas flitigt med att också indoktrinera andra, nämligen skolornas elever, i en viss riktning. Lärarna har man som bekant ännu inte alldeles rått på. Nu visade det sig, att vad som skett dolts så väl — vad stort sker, sker som bekant tyst — att en del elevråd tror att skoldemokrati innebär att de själva får bestämma om de vill arbeta för ett humanitärt i stället för ett rent politiskt syfte! Så är inte fallet. Om en elev vill tänka, skall han tänka på ett visst sätt, annars inte alls.

Icke skyldig

Den norska tidskriften *Farmand* fäster i sitt första nummer för oktober i år uppmärksamheten på en artikel av en högre tjänsteman inom undervisningsväsendet i Kalifornien, mr Max Rafferty. Denne har reagerat mot det skuldkomplex, som utlandet väntar att genomsnittssamerikanen skall bära på. Han har ledsnat på att höra ömsom att han är merkantiliserad och ömsom att han är blodtörstig. Han förklarar sig vara icke skyldig till någondera delen.

Han är, säger han, inte medskyldig till att det råder hungersnöd på sina håll i Asien. Sådan har alltid funnits, långt innan USA existerade. I den mån han kan lindra den är han villig att hjälpa till, men han har inte orsakat den. Han känner sig inte medskyldig till civilbefolkningens lidanden i Vietnam. Kommunisterna med Ho Chi Minh i ledningen började kriget, utan hänsyn till vem det gick ut över, och ansvaret är ytterst deras. Han känner sig inte heller skyldig till kriminaliteten i USA:s storstäder. Om brottsligheten samman-

hänger med fattigdomen, så har han inte orsakat den senare och genom att betala dryga skatter gör han sitt för att avhjälpa den. Han är inte skyldig till rasdiskrimineringen. Slaveriet erkändes en gång som berättigat, men för sin egen del behövde han inte ta ställning då: hans farfar kom som immigrant till Amerika ungefär då slaveriet avskaffades.

Han är inte skyldig till pornografiska filmer, som han inte ens går och ser på. Han har inte försummat sina barn utan i stället arbetat för att ge dem den bästa möjliga start i livet. Att sedan barn i vår tid har kunnat bryta upp ordningen vid stora universitet beror på något annat, men föräldrarna har faktiskt gjort vad de kunnat för dem. Kanske har de gjort för mycket.

Han försvarar Amerika. Det har sina fel, säger han, men det har flera dygder, och när universitetsprofessorer lär ungdomen att landet har en bakgrund av korruption och imperialism ropar han, på hela landets vägnar, sitt icke skyldig!

Så långt mr Rafferty och *Farmand*. Man bör observera det sista stycket. Åsikten att professorerna genom sin intellektualism förför ungdomen är inte ny i USA. Det är ett sätt för den vanliga människan att lägga över på andra den "skuld" som han får höra talas om men som han inte kan förstå hur han kan ha ådragit sig. Den vanliga människan är nämligen ingen filosof, och det han inte varit med om känner han sig inte skyldig till.

Begreppet skuld är något som man bör handskas varligt med. När det i vulgärpropagandan anges att de rika länderna är skuld till fattigdomen i u-länderna är detta meningslöst. När det ännu fanns kolonier, kunde det sägas att kolonialmakten hade ansvar för förhållandena inom kolonierna. När ansvaret är borta har också därur följande skyldigheter minskat eller försvunnit. U-hjälpen kan verkligen moti-

veras på annat sätt än genom i-ländernas förutsatta dåliga samvete. Då andra världskriget var slut, ansågs bl a Dag Hammar-skjöld ha företrätt tesen att Sverige stod i skuld till de krigförande som krossat Hitler medan vi såg på. Härav följde mil-järkrediten till Sovjetunionen, men hr Wigforss drev säkerligen fram denna av helt andra bevekelsegrunder, mer realistiska än vad någon självpåtagen skuld känsla kunde vara.

Men givetvis finns det en skuld också i politiken; särskilt i en demokrati bär alla ett gemensamt ansvar, även om detta är ojämnt fördelat. När svensk utrikespolitik i dag förs med blandad hänsynslöshet och oskicklighet, ligger skulden i första hand på utövaren men i andra hand på alla som i valen hjälpt fram den politiken eller icke nog kraftigt motarbetat den. När civilbefolkningen i Vietnam fått lida under bombingarna, har flygledningen och presidenten—överbefälhavaren en tung skuld, men denna delas av alla dem som kunnat, eller bort kunna, upplysa opinionen om den förlegade flygstrategiens verkningar och som därigenom hade kunnat förändra krigföringen. I detta avseende har också de amerikanska intellektuella, "professorerna", en skuld.

Men har man i en demokrati gjort sitt för att hävda en mening, som man anser riktig, eller om man faktiskt inte kunnat få tillfälle att uttrycka en mening, och om man sedan fått majoriteten emot sig, då är man utan skuld till besluten. Det kan bara vara riktigt att försöka få dessa ändrade, men man behöver verkligen inte gå omkring med ständigt dåligt samvete. Miljoner amerikaner har det just så ställt; det är ytterst oförsynt av kritiker här hemma som mässtrar amerikansk politik att också i sin självtillräcklighet generellt fördöma amerikaner. Och, kan man väl som en tröst för oss själva tillägga: det är precis

lika oförtjänt att allt svenskt är så nedvärderat i världen som det av kända skäl faktiskt har blivit i dag.

Glass och politik

Reklamen skall nu klämmas åt ordentligt, att döma av tongångar som på senare tid avhörts från regeringshåll. Om hårdare tag och förbud varslades på socialdemokraternas partikongress, trots att man inom näringslivet startat ett betydande självsaneringsarbete för att få bort reklamens värsta olater. Men vad betyder sådana frivilliga åtgärder när chansen att vinna en propagandistisk poäng inför horder av folk från press, monopolradio och monopol-TV uppenbarar sig? Vid samma kongress beslöt man till yttermera visso att "kräva" att all tobaksreklam samt märkesreklamen för sprit skulle förbjudas.

Den alltmer auktoritära inställningen från regeringen markerades också för en tid sedan i Tage Erlanders tal vid Metalls kongress. Där brännmärktes bl a den skändisreklamen. En känd person skall inte få skylta i annonser som rör områden där han eller hon saknar renommé som expert.

Skådespelerskan Margareta Sjödin har i höst figurerat med foto i en glassannons. Rubriken lyder: "På GB glasspartaj gör jag inte bort mej", och därunder står skrivet: "Det är därför jag tycker så mycket om dom. Man kan mixa hur man vill. Och ändå vara klar i knoppen. Gott är det också. Nougat, Vanilj, Jordgubb, Chokladrippel eller Ananas. En och en eller mixade . . . 5 sköna, goda ingredienser till världens festligaste glasspartaj. Ordna ett i kväll."

Sådan reklam är alltså i farozonen, eftersom fröken Sjödins för allmänheten kända kvalifikationer ligger på ett helt annat plan än glassexpertens.

Fröken Sjödin har emellertid också synts i ett annat sammanhang: I Arbetet (s) har hon under en sexspaltig rubrik, "Årets Partajbrud mot nya djärva mål: PALME — HÄR HAR DU MEJ!", uttalat sig lika oförblommerat om sina politiska åsikter som tidigare om sin glassmak. Hon säger så här: "... jag är inte med i något politiskt parti men röstar alltid på sossarna. Har man själv kämpat sig upp från ingenting och fått en utbildning vill man att alla skall ha samma utgångsläge. Tendensen skomakare bli vid din läst tycker jag illa om."

Dvs i klartext och inte insinuationsvis: oppositionspartierna vill i motsats till socialdemokratin inte att alla skall ha samma

möjligheter till utbildning. Oppositionen vill till skillnad från regeringen att en gång fattig alltid skall vara fattig.

Vi tror att Margareta Sjödens omdöme och kunskaper om glass vida överträffar de om politik. Vi hoppas det åtminstone — för GB-glassens skull. Men om inte håller vi ändå inte med dem som vill hindra henne från att synas i glassannonser. Vi tycker nämligen att hon skall ha precis lika stor rätt som alla andra människor att få uttala sig om glass. Liksom om politik. Egentligen är skillnaden inte så rasande stor. Det är en fråga om tycke och smak vilken glassort och vilket politiskt parti man väljer. Det är en fråga om demokrati, helt enkelt.

Den folkvalde